

KAROLINA WALANCIK

ORCID 0000-0002-9988-0145

Akademia WSB

w Dąbrowie Górniczej

ROLA ASYSTENTA RODZINY W AKTUALNEJ RZECZYWISTOŚCI

ABSTRACT. Walancik Karolina, *Rola asystenta rodziny w aktualnej rzeczywistości* [The Role of a Family Assistant in Current Reality] Studia Edukacyjne no. 78, 2025, Poznań 2025, pp. 27-39. Adam Mickiewicz University Press. ISSN 1233-6688. Submitted: 02.12.2025. Accepted: 18.12.2025. DOI: 10.14746/se.2025.78.2

This article addresses issues related to the role of the family assistant. The author discusses and describes the tasks of the family assistant. She presents the results of empirical research on the functioning of the family assistant in the current reality, in the face of the crisis of the family institution, the post-pandemic period, the war in Ukraine, multiculturalism, and the labor emigration of Poles.

Key words: family assistant, support, foster family, foster care, biological family, child, emigration

Wprowadzenie

Według Anthony'ego Giddensa, rodzina jest ożywczym źródłem radości, ciepła, miłości i przywiązania (Giddens, 2005, s. 196), będąc podstawową grupą społeczną, naturalnym i pierwszym środowiskiem życia człowieka (Walancik-Ryba, 2019, s. 7). Stanowi fundament rozwoju psychicznego i fizycznego człowieka oraz odgrywa niekwestionowaną rolę w procesie kształtowania osobowości dziecka. Nie powinno zatem budzić wątpliwości, że zadanie zapewniania dziecku odpowiedniej opieki, bezpieczeństwa, rozwoju i wychowania należy w pierwszej kolejności do rodziców. Rodzina spełnia określone funkcje i realizuje cele. Może zdarzyć się jednak, że z przyczyn zależnych lub niezależnych od niej nie jest w stanie tych funkcji wypełniać i tych celów realizować. Tylko rodzina wypełniająca dobrze swoje funkcje ma możliwość zapewnienia prawidłowego rozwoju psychofi-

zycznego swojemu dziecku. Jego rozwój jest niewątpliwie najbardziej związany ze stymulacją przez środowisko rodzinne, a instytucje wychowawcze mogą jedynie ten rozwój dopełniać, jako że nie są w stanie zastąpić dziecku prawidłowo funkcjonującej rodziny.

Celem polityki społecznej państwa i samorządu terytorialnego powinna być zatem pomoc i wsparcie udzielane rodzinom niewydolnym wychowawczo. W takiej sytuacji należy ją otoczyć pomocą i wsparciem ze strony państwa oraz instytucji, których zadaniem jest wspomaganie rodziny. Obowiązek pomocy rodzinie przez państwo wynika wprost z obowiązujących w polskim systemie prawnym przepisów, w tym między innymi z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (z 2 kwietnia 1997), Konwencji o Prawach Dziecka (z 20 listopada 1989), czy Ustawy o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej (z 9 czerwca 2011).

Ustawa o wspieraniu rodziny wprowadziła wiele rozwiązań mających służyć niesieniu pomocy rodzinom w pokonywaniu trudności, z którymi nie są w stanie samodzielnie sobie poradzić. W Ustawie o wspieraniu rodziny ustawodawca wprowadził formy wsparcia dla rodziny zastępczej w postaci: rodziny zastępczej tymczasowej, rodziny pomocowej, osoby do pomocy w rodzinie zastępczej oraz wolontariuszy. Bezpośrednią pracę z rodzinami sprawują natomiast asystenci rodziny, których misję określono jako działanie polegające na towarzyszeniu rodzinie z zachowaniem profesjonalnych relacji (Dunajska, Dunajska, Klein, 2011, s. 37).

Mimo że instytucja asystenta rodziny funkcjonuje w Polsce od 13 lat, to niewątpliwie wciąż jednak wymaga doprecyzowania, szczególnie ze względu na kontekst organizacyjny w aspekcie zmieniającej się rzeczywistości. W szczególności istotne są takie zagadnienia, jak: funkcjonowanie w praktyce warsztatu pracy asystenta rodziny, jego kwalifikacje oraz kompetencje. Jest to ważne z uwagi na zmieniającą się aktualną sytuację dotyczącą kryzysu rodziny, okresu popandemicznego, wojny na Ukrainie oraz trwającego nadal procesu migracji Polaków, w tym emigracji w celach zarobkowych. Emigracja pracujących za granicą Polaków (Danielewicz, 2005) powoduje rozłąkę członków rodziny i ma ogromne znaczenie dla powstania jej destabilizacji. Natomiast, przybywający do Polski i tworzący tu rodziny międzykulturowe migranci zmagają się z szeregiem barier. Są one związane ze społecznymi, ekonomicznymi, psychologicznymi i prawnymi uwarunkowaniami adaptacji do nowego sposobu życia w społeczeństwie przyjmującym.

W uzasadnieniu projektu ustawodawca wskazał, że celem wprowadzenia instytucji asystenta rodziny jest osiągnięcie przez rodzinę podstawowego poziomu stabilności życiowej, która umożliwi jej wychowywanie dzieci, a głównym zadaniem asystenta „będzie niedopuszczenie do oddzielenia

dziecka od rodziny lub umożliwienie jak najszybszego powrotu dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej do rodziców”¹. Ustawa o wspieraniu rodziny określiła wymogi, jakie musi spełniać kandydat na asystenta rodziny² oraz otwarty katalog jego zadań. Liczba rodzin, z którymi jeden asystent rodziny może w tym samym czasie prowadzić pracę jest uzależniona od stopnia trudności wykonywanych zadań, jednak nie może przekroczyć 15 (Ustawa o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej art. 16 ust. 4). Praca z rodziną prowadzona jest w środowisku jej zamieszkania bądź wskazanym przez rodzinę. Ma swoje korzenie w pedagogice społecznej Heleny Radlińskiej (1991).

Pracę z rodziną organizuje gmina lub inny podmiot (np. organizacje pozarządowe specjalizujące się w działaniach na rzecz dzieci i rodziny), któremu gmina zleciła realizację tego zadania (Ustawa o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej art. 190 ust. 1). Pomimo że ustawodawca zastrzegł sobie możliwość zobowiązania rodziny do pracy z asystentem rodziny poprzez postanowienie sądu, kluczowe jest założenie, że praca z rodziną oparta jest na dobrowolności oraz współpracy ze strony rodzin.

Mając na względzie narastające w skali globalnej zjawiska kryzysu rodziny, okres popandemiczny oraz migracji międzynarodowych, bez wątpienia istnieje potrzeba przemyślenia modeli funkcjonujących w praktyce związanych z formami pomocy rodzinie, w tym z formą pomocy, jaką jest jej asystent. Istotna w tym procesie jest rola asystenta rodziny.

Anthony Giddens pisze o rolach społecznych jako o: „społecznie określonych oczekiwaniach, które ma do spełnienia osoba zajmująca daną pozycję społeczną” (Giddens, 2022, s. 51). Florian Znaniecki rolę społeczną określił jako: „system normatywnych stosunków zachodzących między jednostką a otaczającym ją kręgiem społecznym” (Znaniecki, 1984, s. 530).

Barbara Szacka pojęcie roli społecznej rozwija w kierunku nakazów i zakazów, jakie się z daną rolą łączą, a także wymienia ją w aspekcie statusu społecznego. Rola społeczna to zespół praw i obowiązków związanych z daną pozycją. Jest to schemat zachowania związanego z pozycją, scenariusz pozycji, jej element dynamiczny, zachowaniowy (Szacka, 2003, s. 145). Szacka zwraca uwagę na trzy elementy powiązane z pojęciem roli społecznej: zachowania zakazane, zachowania nakazane, margines swobody (Szacka, 2003, s. 145). W rozumieniu autorki niniejszego artykułu, wszystkie te elementy są powiązane i występują u asystenta rodziny.

¹ Uzasadnienie do projektu ustawy o rodzinnej opiece zastępczej, Druk Sejmowy nr 628, Sejm RP VI kadencji.

² Ustawa o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej z 9 czerwca 2011 r. (DzU 2025, poz. 49) art. 12-17, zwana dalej Ustawą o wspieraniu rodziny.

Zadania asystenta rodziny

Odnosnie zasady, rolą asystenta rodziny jest udzielanie jej okresowego wsparcia. Polega ono na stosowaniu takich form i metod pracy, które docelowo mają doprowadzić do zmiany jej aktualnej sytuacji oraz osiągnięcia poziomu stabilności życiowej. Priorytetowym zadaniem asystenta rodziny jest zatem pomaganie rodzinom w uzyskiwaniu przez nią zdolności do samodzielnego i odpowiedzialnego funkcjonowania w życiu społecznym. Rolą asystenta jest pomoc w rozwiązywaniu problemów wychowawczych, psychologicznych, socjalnych oraz nabywaniu umiejętności niezbędnych do prowadzenia w sposób odpowiedzialny gospodarstwa domowego. Ważne jest także wspieranie rodziny na polu zawodowym, polegające na mobilizowaniu jej członków do podnoszenia kwalifikacji zawodowych oraz aktywnego poszukiwania pracy (Krasiejko, 2016, s. 11). Asystent rodziny w swojej pracy podejmuje również działania na płaszczyźnie dotyczącej wsparcia psychicznego, emocjonalnego, diagnostycznego, monitorującego, a zakres jego zadań związany jest także z pośrednim działaniem na rzecz rodziny oraz organizacją własnego warsztatu pracy (Malinowski, 2011, s. 38). Rola asystenta polega na koordynowaniu działań innych służb społecznych pracujących z rodziną, takich jak: sąd, policja, szkoła, służba zdrowia, pracownicy socjalni, psychologowie. Asystent rodziny pomaga zatem rodzinie zarówno w dziedzinie problemów wychowawczych, jak i socjalnych czy psychologicznych.

Do zadań asystenta rodziny należy ponadto opracowanie planu pracy z nią oraz edukacja pedagogiczna i zdrowotna rodziców, w tym w zakresie higieny zdrowotnej, prawidłowego żywienia, leczenia, rehabilitacji, jak i edukacja w dziedzinie pożytecznego zagospodarowania czasu wolnego. Według E. Mirewskiej, zakres zadań asystenta rodziny obejmuje zatem cztery obszary: bezpośrednią pracę z dzieckiem, bezpośrednią pracę z rodziną, działania pośrednie realizowane na rzecz dziecka i rodziny oraz organizację własnego warsztatu pracy (Mirewska, 2011, s. 129). Do zadań asystenta rodziny, dotyczących *stricte* rodziny zastępczej, należy w pierwszej kolejności współpraca z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej w zakresie przygotowania planu pomocy dziecku umieszczonemu w rodzinie zastępczej (Ustawa o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej art. 77 ust. 3 pkt 2), a następnie opracowanie, we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, wspomnianego wcześniej planu pracy z rodziną, który jest skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej (Ustawa o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej art. 15 ust. 1). Należy podkreślić, że w przypadku umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej, opracowanie przez asystenta rodziny planu pracy z nią wymaga aktywnego udziału zarówno członków rodziny, jak i koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej (Ustawa o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej art. 34).

Metodologia badań własnych

Celem przeprowadzonych badań było poznanie i zaprezentowanie w niniejszym artykule wiedzy dotyczącej roli asystenta rodziny w otaczającej nas rzeczywistości, związanej z zachodzącymi przemianami międzykulturowymi w wyniku między innymi fali imigrantów w związku z toczącą się wojną w Ukrainie, jak również emigracją Polaków w poszukiwaniu pracy, która nadal występuje chociaż z tendencją malejącą (<https://pl.gigroup.com/dla-pracodawcow/raporty-rynkowe/migracje-zarobkowe-polakow-2024>). Cel ten osiągnięto zarówno poprzez analizę problematyki związanej z rolą asystenta rodziny i jego funkcjonowaniem w dobie przemian międzykulturowych na podstawie obowiązujących przepisów prawnych, orzecznictwa, doktryny oraz literatury socjopedagogicznej, jak i poprzez badania empiryczne w formie wywiadów z asystentami rodziny działającymi w obszarze właściwości Sądu Okręgowego w Sosnowcu. Celem badań było poznanie, jaka jest rola asystenta rodziny w dobie przemian międzykulturowych, jakie te przemiany mają znaczenie dla wypełniania roli asystenta. Z jakimi problemami, trudnościami spotykają się asystenci rodziny w przypadku współpracy z rodzinami, w których występuje zjawisko międzykulturowości. Ponadto, poznanie, jak wygląda współpraca asystenta z taką rodziną, czy jest ona efektywna, czy asystenci posiadają do takiej współpracy odpowiednie przygotowanie. Celem praktycznym (prognostycznym) badań było natomiast przedstawienie wniosków, rekomendacji, które mogłyby okazać się znaczące dla wyeliminowania błędów w interpretacji przepisów oraz wprowadzenia korzystnych zmian zarówno unormowań prawnych, jak i zmian w społecznym podejściu, czy też poglądach odnośnie kwestii związanych ze skutecznym funkcjonowaniem w praktyce asystenta rodziny, przy uwzględnieniu okoliczności związanych z przemianami międzykulturowymi. Istotne jest, aby związane z wprowadzeniem asystenta rodziny założenia osiągały zamierzone przez ustawodawcę, jak i pedagogów czy socjologów cele i były pomocne w realizacji wyznaczonych im zadań.

Jeśli przyjmiemy, że przedmiot badań stanowi zjawiska, procesy społeczne, czyli wszystko to, co składa się na tak zwaną rzeczywistość społeczną (Sztumski, 2020, s. 18), a w szerszym ujęciu (...) przedmiotem badań w naukach społecznych jest społeczeństwo, zachodzące w nim procesy społeczne, grupy społeczne, ich wytwory i tym podobne, lecz przede wszystkim w podejściu ontologicznym, czyli odnoszącym się do natury badanego przedmiotu, to znaczy jego charakteru, rodzaju i istoty (Sztumski, 2020, s. 22), to w badaniach własnych przedmiotem badań uczyniono rolę asystenta rodziny w aktualnej rzeczywistości.

Punktem wyjścia wszelkiego procesu badawczego jest sformułowanie pewnego pytania, czy uporządkowanego zbioru pytań (Babbie, 2024, s. 113).

W przeprowadzonych badaniach główny problem badawczy przybrał postać następującego pytania: *Jaką rolę pełni asystent rodziny w aktualnej rzeczywistości?* Realizację przedstawiono z perspektywy badanych, czyli asystentów rodziny.

Ogólna postać problemu badawczego wymagała uszczegółowienia poprzez sprecyzowanie problemów szczegółowych, co umożliwiło jego rozwiązanie. Sformułowano następujące problemy szczegółowe:

1. Jakie znaczenie dla realizacji ustawowych zadań asystenta miała/ma pandemia, wojna na Ukrainie i związana z nią migracja?
2. Z jakimi problemami, trudnościami spotykają się asystenci rodziny we współpracy z rodzinami we współczesnej rzeczywistości?
3. Jakie wskazówki, rekomendacje proponują asystenci rodzin dla wypełniania roli asystenta rodziny w praktyce?

Wybór metod badawczych powinien być podporządkowany problematyce badań (Nowak, 2010, s. 4). Ze względu na ich przedmiot zastosowano między innymi metodę prawną-dogmatyczną, która pozwoliła na analizę i interpretację przepisów prawa odnoszących się do instytucji asystenta rodziny, głównie na podstawie norm prawnych oraz orzecznictwa. Dokonano analizy regulacji prawnych, orzecznictwa i doktryny dotyczącej tej instytucji, kwalifikacji, wymogów, organizacji pracy, zadań i celów tej instytucji. W badaniach zastosowano również metodę wywiadu oraz analizy dokumentów. Można przyjąć, że obecnie żyjemy w społeczeństwie wywiadu (Atkinson, Silverman, 1997, ss. 304-325). To wywiady generują przydatne informacje o przeżywanym doświadczeniu i jego znaczeniach. Tak, jak zdjęcie dostarcza nam obrazu rzeczywistości, która jest w konkretnym momencie. Co bardzo istotne, za pomocą wywiadu badaczom udaje się docierać do poglądów i problemów badanych w chwili, kiedy oni o nich opowiadają. Jednocześnie to, co ludzie mówią, różni się od tego, co naprawdę robią. Osobiste interakcje lub przez telefon stanowią najbardziej bezpośrednie i najczęściej doświadczane elementy społecznej rzeczywistości (Peräkylä, 2009, s. 333). Wywiad może być ustrukturyzowany, częściowo ustrukturyzowany albo nieustrukturyzowany (Fontana, Frey, 2009, s. 85). Jest to aktywna interakcja pomiędzy dwojgiem ludzi. W badaniach własnych zastosowano wywiad nieustrukturyzowany, swobodny (Fontana, Frey, 2009, s. 95). Przeprowadzono go ze wszystkimi asystentami rodziny pracującymi w czasie prowadzonych badań w jednym z Miejskich Ośrodków Pomocy Społecznej, funkcjonujących w obszarze właściwości Sądu Okręgowego w Sosnowcu – apelacji katowickiej. Narzędziem badawczym były autorskie dyspozycje do wywiadu na temat funkcjonowania w praktyce instytucji asystenta rodziny. Badania przeprowadzono na terenie województwa śląskiego, w obszarze właściwości apelacji katowickiej (w obszarze właściwości Sądu Okręgowego w Sosnowcu).

Sąd Apelacyjny w Katowicach obejmuje obszar województwa śląskiego, w którym w 2023 roku odnotowano największą liczbę rodzin zastępczych w Polsce³.

Teren stanowiący obszar właściwości apelacji katowickiej przez wiele lat ofensywnie rozwijał się pod względem społeczno-gospodarczym, co było związane z procesem industrializacji Górnego Śląska, który zaczął się już w drugiej połowie XVIII wieku. Utrzymywanie wysokiego standardu życia mieszkańców tego terenu przez długi czas łączyło się między innymi ze znajdującymi się tam kopalniami węgla kamiennego, fabrykami, hutami żelaza, zakładami metalurgicznymi, elektrowniami, elektrociepłowniami, koksowniami, które zapewniały pewne i dochodowe miejsca pracy. Rozpoczęta pod koniec lat dziewięćdziesiątych XX wieku i trwająca do końca pierwszej dekady XXI wieku likwidacja tych zakładów spowodowała znaczny wzrost bezrobocia. Nastąpił rozwój zjawisk patologicznych, takich jak: alkoholizm, przemoc, przestępczość. Powszechna stała się emigracja zarobkowa (do Hiszpanii, Wielkiej Brytanii, Irlandii, Niemiec), co przyczyniło się do dezintegracji rodziny i rozwoju tak zwanego eurosieroctwa. Obecnie nadal występuje imigracja zarobkowa oraz – dodatkowo – związana z wojną na Ukrainie. Badania przeprowadzono w latach 2024-2025, zgodnie z zasadami etyki. Wzięło w nich udział pięciu asystentów rodzin. Badani wyrazili wolę uczestnictwa w badaniach.

Rola asystenta rodziny w aktualnej rzeczywistości – wyniki badań własnych

Wszystkie badane osoby to kobiety, wykonujące zawód asystenta rodziny od 5 do 7 lat, a tylko w jednym przypadku było to 1,5 roku. Przez cały okres pracy jako asystent osoby te w większości pracowały łącznie z około 40 rodzinami, a jedynie osoba pracująca od 1,5 roku – z 20 rodzinami. Badani wskazali, że w jednym czasie współpracują łącznie z 14 do 15 rodzinami i są to rodziny wielodzietne, natomiast sporadycznie, w której jest jedno dziecko. W przypadku czasu współpracy z jedną rodziną badani podali, że: „nie ma reguły – od 3 miesięcy do 2 lat”. Przyczyną końca współpracy jest najczęściej rezygnacja rodziny, która „nie chce być kontrolowana”, czasami koniec współpracy z konkretnym asystentem jest związany ze zmianą miejsca zamieszkania rodziny.

³ 4898 rodzin zastępczych; Główny Urząd Statystyczny, *Pieczna zastępcza w 2023 roku*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/dzieci-i-rodzina/dzieci/pieczna-zastepcza-w-2023-roku,1,8.html>, [dostęp: 20.11.2025].

Jak wynika z badań, najdłuższa współpraca asystenta z rodziną wśród badanych trwała 12 lat i dotyczyła rodziny wielodzietnej, w której znajdowało się sześcioro dzieci pod opieką samotnej matki z ograniczeniami intelektualnymi. Asystent rodziny w tym przypadku pomagał matce przy załatwianiu spraw w kontakcie ze szkołą, a spotkania z rodziną odbywały się co najmniej raz w tygodniu, choć były też dorażne, kiedy wymagała tego sytuacja.

Badania ukazały, że kontakt asystenta z rodziną odbywa się w miarę jej potrzeb, z reguły co najmniej raz w tygodniu, sporadycznie raz w miesiącu, a zawsze w razie potrzeby. Odbywa się on najczęściej osobiście, w miejscu zamieszkania rodziny.

Jako przyczyny powodujące rozpoczęcie współpracy z asystentem rodziny najczęściej wskazywano wśród badanych: uzależnienie od alkoholu i narkotyków, przemoc domową i problemy psychiczne rodziców. Przyczynami były również niskie kompetencje wychowawcze rodziców oraz bezrobocie, wielodzietność, bezradność, ubóstwo, a przede wszystkim ograniczenia intelektualne. Jako przyczynę powstania dysfunkcji w rodzinie asystenci ukazywali również emigrację zarobkową jednego z rodziców. Wskazywali na rozłąkę rodziców jako sytuację, która często prowadzi ostatecznie do rozstania rodziców i rozpadu rodziny. W tych przypadkach, jak wskazywali badani, praca asystenta polega w znacznym zakresie na udzielaniu wsparcia psychicznego rodzicowi, który pozostał w kraju, w tym również na pomocy w poszukiwaniu pracy i funkcjonowaniu w nowej rzeczywistości osoby samotnie wychowującej dziecko.

Odnosnie znaczenia wojny na Ukrainie i związanych z nią migracji dla realizacji zadań ustawowych asystenta, to często badani podkreślali, że problemem jest bariera językowa. Pomimo że osoby z Ukrainy przebywają w Polsce z reguły już kilka lat, porozumiewanie się w języku polskim nadal jest dla nich trudne. Jako istotną przeszkodę w pracy badani asystenci wskazali brak możliwości skorzystania z pomocy tłumacza, w tym tłumacza przysięgłego. Ukazywali, że często dokumenty rodziny sporządzone są w języku ojczystym, bez jakiegokolwiek tłumaczenia. Jak wskazywali, „translatory z wyszukiwarek internetowych” nie mają mocy prawnej i nie dają gwarancji prawidłowego urzędowego poświadczenia dokumentu. Jedna z badanych osób wskazała rodzinę z Ukrainy, z którą współpracuje, gdzie istnieje duża bariera językowa, pomimo że przebywa ona w Polsce od trzech lat. W rodzinie tej jest czwórka dzieci: chłopiec 12 lat oraz trzy dziewczynki: 17, 15 i 10 lat. Chłopiec sprawia problemy wychowawcze, ma niską frekwencję w szkole, a jego problemy wynikają głównie z przyczyn braku prawidłowej komunikacji, która jest spowodowana między innymi nieznaną języka polskiego. Rodzina znajduje się pod nadzorem kuratora.

Badani asystenci wielokrotnie podkreślali, że pomimo tak dużej fali migracji w związku z wojną na Ukrainie nie posiadają odpowiedniego przygotowa-

nia do współpracy z rodzinami, w których istnieje aspekt międzykulturowości i jednocześnie nie otrzymują wsparcia merytorycznego, praktycznego, czy technicznego (choćby w formie stałego dostępu do Internetu) w zakresie współpracy z rodziną, gdzie występuje bariera językowa oraz kulturowa. Jeden z badanych asystentów poinformował również o współpracy z rodziną, w której ojcem dziecka jest Ukrainiec, który prawidłowo sam opiekuje się i wychowuje dziecko – dziewczynkę w wieku 2 lat. Dobrze posługuje się językiem polskim i chce współpracować z asystentem, jednak boryka się z problemami natury prawnej. Obawia się, „że straci dziecko”. Ojciec ten musi pracować, aby utrzymać rodzinę, a dziecko kiedy on przebywa w pracy znajduje się pod opieką jego matki Ukrainki. *„Tzw. problem w tej rodzinie”*, jak wskazał asystent, „stanowi matka”, która jest Polką, ale wielokrotnie przebywała w zakładzie karnym (recydywa).

Podczas badań asystenci podkreślali, że efektywność współpracy zależy od rodziny: *„Jeżeli jest motywacja, to są efekty”*. Akcentowali, że czynnikiem motywującym rodzinę do współpracy jest często obawa utraty dzieci i wówczas postawa rodzica zmienia się: dziecko zaczyna chodzić do szkoły czyste, zadbane, lepiej przygotowane do zajęć. Asystenci często twierdzili, że ich praca polega również na wsparciu emocjonalnym, polegającym na podnoszeniu samooceny członków rodziny. Natomiast, jak wskazywali, zaangażowanie asystenta w pracę z rodziną jest utrudnione ze względu na dużą liczbę rodzin, z którymi współpracuje asystent w tym samym czasie – najczęściej jest to 15 rodzin, a zatem maksymalna możliwa liczba rodzin wskazana przez ustawodawcę w przepisach.

Wskazówki i rekomendacje

W dziedzinie wskazówek i rekomendacji dla rozwoju instytucji asystenta rodziny w praktyce badani wskazali przede wszystkim na potrzebę ograniczenia liczby rodzin, które mogą pozostawać pod opieką jednego asystenta w tym samym czasie. Według badanych, zwiększyłoby to szanse na skuteczną motywację rodzin objętych opieką do współpracy. Asystenci mieliby więcej czasu, aby systematycznie pracować z rodziną: *„byłoby łatwiej” „po prostu łatwiej”*. Jak wskazywali, *„są dni, sytuacje, że nie wiadomo co wybrać, co jest bardziej pilne”*.

Poza zmniejszeniem liczby rodzin objętych opieką jednego asystenta rodziny wskazywali również na potrzebę zmniejszenia liczby zadań wyznaczonych asystentom przez ustawodawcę. Podkreślali, że *„wachlarz tych zadań jest zbyt szeroki, a w praktyce asystenci wykonują często zadania pracowników socjalnych czy kuratorów”*. Asystent powinien koncentrować się na wsparciu rodziny, tymczasem często zaangażowany jest w działania związane z kontrolowaniem sytuacji w rodzinie.

Kluczowe dla zmian i rozwoju asystentów rodziny, według badanych, jest zmniejszenie liczby rodzin objętych opieką jednego asystenta oraz zwiększenie wynagrodzenia i wprowadzenie tak zwanego „dodatku terenowego”. Asystenci podkreślają, że przyczyną braku zainteresowanych odnośnie wykonywania tego zawodu są niskie wynagrodzenia, przeciążenie ilością pracy, brak dodatkowego urlopu oraz brak wsparcia innych instytucji pomocowych. Jak podkreśliła jedna z badanych osób: *„tak naprawdę asystent zostaje sam od a do z, musi interesować się wszystkim, nie ma większego zaangażowania we współpracę z rodziną i asystentem rodziny przez pracowników socjalnych”*. Inna badana osoba wskazała: *„to pracownik socjalny powinien pomagać w zakresie rozwoju zawodowego, zadaniem asystenta nie jest składanie ludziom wniosków o pracę, co często robimy”*. Asystenci podkreślali również, że brakuje szkoleń, a przede wszystkim zajęć praktycznych, warsztatów, w tym szczególnie dotyczących współpracy z rodzinami posiadającymi ograniczenia intelektualne i bariery kulturowe oraz językowe. Instytucja wolontariuszy – osób do pomocy wskazanych w ustawie o wspieraniu rodziny, w aspekcie wsparcia rodziny – wcale nie w żadnym zakresie.

W dziedzinie współpracy z rodzinami wielokulturowymi, poza brakami szkoleń w dziedzinie współpracy z takimi rodzinami wskazywali również na potrzebę wprowadzenia możliwości pomocy dla asystenta w postaci wsparcia przez tłumacza, w tym tłumacza przysięgłego, albowiem często dokumenty, którymi posługują się rodziny objęte wsparciem asystenta, sporządzone są w ich języku ojczystym, bez tłumaczenia na język polski.

Podsumowanie

Wspieranie rodziny przez asystentów wiąże się z wypełnieniem wielu zadań, których efektywność zależy zarówno od zaangażowania rodziców, asystentów, jak i wszystkich innych podmiotów odpowiedzialnych za wspieranie rodzin przeżywających trudności, w tym w zakresie zmian legislacyjnych od ustawodawcy.

Należy zaznaczyć, że problemy, z którymi mierzą się rodziny przeżywające tę trudność są zazwyczaj złożone i wymagają pracy na wielu płaszczyznach. Istotne jest również, aby pomoc asystenta była udzielana w momencie kiedy jest potrzebna, co aktualnie bywa niezwykle utrudnione z uwagi na za małą liczbę asystentów w porównaniu z liczbą rodzin, które powinny być/są objęte takim wsparciem.

Proponowane zmiany dla rozwoju i wsparcia instytucji asystenta rodziny są niezbędne dla prawidłowej realizacji jego zadań oraz celu, jaki stanowi pomoc rodzinie przeżywającej trudności. Niezwykle istotne jest zorganizowanie wsparcia dla aktywnej profesjonalnej współpracy asystenta rodziny zarówno

z rodziną, jak też instytucjami współpracującymi z rodziną i dzieckiem oraz zmniejszenie liczby zadań, które spoczywają na asystencie rodziny, ponieważ w praktyce aktualnie nie jest on w stanie wspierać rodzin objętych jego opieką na wszystkich wskazanych przez ustawodawcę płaszczyznach. Istotne jest również zwiększenie nakładów finansowych przeznaczanych na podnoszenie kompetencji i umiejętności asystentów w rodzinie. Obecnie, ze względu na brak środków finansowych, nie ma możliwości, aby wszyscy asystenci korzystali ze szkoleń czy kursów celem podniesienia swoich kwalifikacji, w tym dotyczących pracy z rodzinami w aspekcie międzykulturowym. Ma to bowiem ogromne znaczenie dla efektywnej realizacji zadań asystenta rodziny i skutecznej współpracy z rodziną. Pojawiają się również praktyczne problemy w aspekcie technicznym, takie jak: brak służbowych telefonów, stałego dostępu do Internetu, materiałów szkoleniowych, naukowych, komentarzy do obowiązujących przepisów. Należałoby również rozważyć wprowadzenie superwizji, dzięki którym zmniejszyłoby się ryzyko wystąpienia wypalenia zawodowego u asystentów rodzin.

Duża rotacja asystentów z wyżej wymienionych powodów ma znaczenie dla współpracującej z asystentem rodziny, pojawiają się bowiem okoliczności destabilizacyjne. Powstaje sytuacja, w której „nowy asystent” musi poznać rodzinę i jej problemy „wdrożyć się w pracę”, a zatem pojawia się luka w kontynuowaniu rozpoczętej już wcześniej pracy z rodziną przez poprzedniego asystenta.

Ważne jest również organizowanie spotkań informacyjnych dotyczących instytucji asystenta rodzin w społecznościach lokalnych oraz promowanie tej instytucji w mediach społecznościowych, również po to, aby kształtować prestiż dla tego zawodu.

Należy pamiętać, aby dokonując analizy funkcjonowania w praktyce instytucji asystenta rodziny, mieć na względzie otaczającą nas rzeczywistość i zachodzące w niej zmiany. Ustawodawca tworząc projekt ustawy, zakładał wzmocnienie działań profilaktycznych i doskonalenie metod pracy z rodziną, jednakże sytuacja w kraju od wejścia w życie ustawy o wspieraniu rodziny zmieniła się na wielu płaszczyznach. Ogromna zmiana nastąpiła między innymi w związku z pandemią COVID-19, falą imigrantów z Ukrainy z uwagi na toczącą się w tym kraju wojnę, jak również emigracją Polaków w poszukiwaniu pracy. Pracę asystenta należy rozpatrywać bowiem w kategorii misji, która bez wątpienia stanowi brakujące ogniwo w pomocy społecznej (Kotlarska-Michalska, 2011, s. 60), a dążenie do rozwoju procesu profesjonalizacji zawodu asystenta rodziny powinno być procesem pewnym i stałym.

Wkład autorów

Autor deklaruje samodzielny wkład w powstanie pracy.

REFERENCES

Opracowania

- Atkinson, P., Silverman, D. (1997). *Kundera's immortality. The interview society and the invention of the self*. Qualitative Inquiry, 3, 3
- Babbie, E.R. (2024). *Badania społeczne w praktyce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
- Danielewicz, W. (2005). *Oblicza dzieciństwa w rodzinach rozłączonych z powodu migracji zagranicznych rodziców*. W: B. Matyjas (red.), *Problemy teorii i praktyki opiekuńczej*. Kielce: Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej
- Denzin, N.K, Lincoln, Y.S. (red.), (2009). *Metody badań jakościowych*, tom 1 i 2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
- Dunajska, A., Dunajska, D., Klein, B. (2011). *Asystentura w pomocy społecznej*. Warszawa: Verlag Dashöfer
- Giddens, A. (2005). *Socjologia* (przekł. A. Szulżycka). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
- Giddens, A. (2022). *Socjologia*, wydanie I, 5 dodruk. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
- Kotlarska-Michalska, A. (2011). *Praca socjalna w rodzinie, z rodziną i dla rodziny w perspektywie ról zawodowych pracownika socjalnego i asystenta rodziny*. W: A. Żurkiewicz (red.), *Asystent rodzinny. Nowy zawód i nowa usługa w systemie wspierania rodzin. Od opieki i pomocy do wsparcia*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls
- Krasiejko, I. (2016). *Asystentura rodziny. Rekomendacje metodyczne i organizacyjne*. Warszawa: MRPiPS
- Malinowski, J.A. (2011). *Role, funkcje i zadania asystenta rodzinnego*. W: A. Żurkiewicz (red.), *Asystent rodzinny. Nowy zawód i nowa usługa w systemie wspierania rodzin. Od opieki i pomocy do wsparcia*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls
- Mirewska, E. (2011). *Sylwetka asystenta rodzinnego w perspektywie założeń ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej nad dzieckiem*. W: A. Żukiewicz (red.), *Rodzicielstwo zastępcze w perspektywie teoretycznej i praktycznej*. Toruń: Wydawnictwo Akapit
- Nowak, S. (2010). *Metodologia badań społecznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
- Radlińska, H. (1991). *Pedagogika społeczna*. Wrocław: Biblioteka Ossolińskich
- Szacka, B. (2003). *Wprowadzenie do socjologii*. Warszawa: Oficyna Naukowa
- Sztumski, J. (2020). *Wstęp do metod i technik badań społecznych*. Katowice: Uniwersytet Śląski
- Walancik-Ryba, K. (2019). *Rodzina zastępcza. Uregulowanie prawne a praktyka sądowa*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
- Znaniecki, F. (1984). *Spółeczne role uczonych*, wydanie 1 w Biblioteka Socjologiczna. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe

Źródła internetowe

- Główny Urząd Statystyczny, Piecza zastępcza w 2023 roku, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/dzieci-i-rodzina/dzieci/piecz-zastepcza-w-2023-roku,1,8.html>, [dostęp: 20.11.2025]
- <https://pl.gigroup.com/dla-pracodawcow/raporty-rynkowe/migracje-zarobkowe-polakow-2024/> [dostęp: 12.10. 2025]
- Raport: Migracje zarobkowe Polaków 2024 <https://pl.gigroup.com/dla-pracodawcow/raporty-rynkowe/migracje-zarobkowe-polakow-2024/> [dostęp: 12.10. 2025]

Źródła prawne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (DzU nr 78, poz. 483)

Konwencja o prawach dziecka z 20 listopada 1989 r. (DzU 1991, nr 120, poz. 526)

Ustawa o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej z 9 czerwca 2011 r. (DzU, 2025, poz. 49)

Uzasadnienie do projektu ustawy o rodzinnej opiece zastępczej, Druk Sejmowy nr 628,
Sejm RP VI kadencji